

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

5-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Э.И.Ибрагимова, З.Т.Исаева Теоретические основы лексической системы языка в рамках синтагматики и парадигматики.....	203
Z.V.Alimova Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostonida “Xud” so‘zi va uning morfologik belgilari xususida	208
M.M.Asranova O‘zbek tilida siyosiy diskurs individualligini ta’minlovchi leksik va morfologik vositalar	213
O.M.Khudoyberdieva The significance of using idioms and collocations in english and uzbek dance terminology	218
G.S.Xolmurotova Tilshunoslikda terminologik tizimning aksiologik jihatlari.....	222
N.H.Sayfullayev, A.A.Mirzayeva Alisher Navoiyning “Nasoyim Ul-Muhabbat” asaridagi arab tilidan o‘zlashgan so‘zlar tahlili	226
N.A.Abdullayeva Tozalikning kishi salomatligiga ta’siri haqidagi o‘zbek va ingliz xalq maqollarining semantik tahlili	229
M.T.Qodirova Biznes diskursini metonimik modellashtirish.....	233
D.N.Satimova Ingliz va o‘zbek tillarining ekzistensial va noekzistensial shakllari: substandart leksik birliklar	240
V.A.Tangriyev Paulo Koeloning “Alkimyogar” asarining inglizcha va o‘zbekcha tarjimalaridagi paralingvistik vositalar	247
V.A.Giyosova Murojaat birliklarida aksiologik modallik ifodasi	254
R.Kahramanova The values of morphological indicators of quantitative words in dialects recorded on ancient monuments.....	260
I.M.Ataboyev Ta’na-dashnom konseptining madaniyatlararo farqlari: Ingliz va boshqa tillarda foydalanishni qiyosiy o‘rganish	264
M.E.Qodirova O‘zbek va ingliz tillarida san’atga oid terminlarning klassifikatsiyasi	270

UO‘K: 81’44

TA’NA-DASHNOM KONSEPTINING MADANIYATLARARO FARQLARI: Ingliz va boshqa tillarda foydalanishni qiyosiy o‘rganish**МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ КОНЦЕПЦИИ ТА’НА-ДАШНОМ: Сравнительное исследование использования в английском и других языках****CROSS-CULTURAL DIFFERENCES OF TA’NA-DASHNOM CONCEPT: A comparative study of usage in English and other languages****Ataboyev Isroiljon Mirza o‘g‘li**

Toshkent davlat transport universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya

“Ta’na-dashnom” konsepti boshqaruv va intizom nutqida hal qiluvchi rol o‘ynaydi, ammo uning ishlatilishi, ma’nolari lingvistik va madaniy kontekstlarda sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Ushbu tadqiqot “ta’na-dashnom” konseptining ingliz tilidan tashqari semantik evolyutsiyasi va kontekstual qo‘llanilishi o‘rganilgan. Lotin fe’lidan kelib chiqqan *reprimandere*, “tanbeh berish” ma’nosini anglatuvchi bu konsept turli xil kontekstlarda rasmiy tuzatishning turli shakllarini anglatish uchun rivojlandi. Ushbu tadqiqotda O‘zbek tilida (*ta’na qilmoq*) fransuz tilida (*réprimande*), nemis (*Tadel*), ispan (*repreñsion*) va xitoy (*批评*) kabi tillardagi “ta’na-dashnom” konsepti va uning ekvivalentlari qanday qo‘llanilishi va idrok etilishi o‘rganiladi. Tarixiy matnlar, huquqiy hujjatlar, o‘quv adabiyotlari va zamonaviy foydalanishni tahlil qilish orqali ushbu tadqiqot madaniyatlar bo‘yicha ta’na-dashnom konseptida o‘xshashlik va farqlarni ochib beradi. Asosiy ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, rasmiy tuzatishning asosiy g‘oyasi izchil bo‘lsa-da, ta’na-dashnom bilan bog‘liq atamalarning madaniy farqlari, qo‘llanilishi boshqaruv va intizom bilan bog‘liq kengroq ijtimoiy qadriyatlar hamda amaliyotlarni aks ettiradi. Tadqiqot tarixiy tilshunoslik, madaniyatlararo aloqa va qiyosiy tadqiqotlar sohasidagi olimlar uchun til shuningdek madaniy munosabatlarning tuzatish harakatlariga nisbatan dinamik o‘zaro ta’sirini ta’kidlab, qimmatli tushunchalarni beradi.

Abstract

The concept of “taan-dashnom” plays a decisive role in managerial and disciplinary discourse, but its use, meanings can vary significantly in linguistic and cultural contexts. This study explored the semantic evolution and contextual application of the concept of “Ta’na-dashnom” in addition to English. Derived from the Latin verb *reprimandere*, meaning “reprimand”, this concept evolved to mean different forms of formal correction in different contexts. This study explores how the concept of “Ta’na-dashnom” and its equivalents in languages such as Uzbek (to TA’na’), French (*réprimande*), German (*Tadel*), Spanish (*repreñsion*), and Chinese (*批评*) are used and perceived. Through the analysis of historical texts, legal documents, educational literature and modern usage, this study reveals similarities and differences in the scorn concept on cultures. Key data suggest that while the basic idea of formal correction is consistent, the cultural differences, application of the terms associated with scorn reflect broader social values and practices associated with governance and discipline. The study provides valuable insights for Scholars in the fields of historical linguistics, intercultural communication, and comparative studies by highlighting the dynamic interaction of language as well as cultural relations with respect to corrective actions.

Аннотация

Понятие “таан-дашном” играет решающую роль в управленческой и дисциплинарной речи, но его использование, значения могут значительно различаться в лингвистическом и культурном контекстах. В этом исследовании изучалась семантическая эволюция и контекстное применение понятия “та’ань-дашном” за пределами английского языка. Происходит от латинского глагола *reprimandere*, что означает “делать выговор”, это понятие эволюционировало, чтобы обозначать разные формы формального исправления в разных контекстах. В этом исследовании изучается, как понятие “та’ань-дашном” и его эквиваленты используются и воспринимаются в таких языках, как французский (*réprimande*), немецкий (*tadel*), испанский (*repreñsion*) и китайский (*ro*) в узбекском языке (*та’ань*). Анализируя исторические тексты, юридические документы, учебную литературу и современное использование, это исследование выявляет сходства и различия в косноязычии между культурами. Основные данные показывают, что, хотя основная идея формальной поправки остается неизменной, культурные различия, использование терминов, связанных с осуждением, отражают более широкие социальные ценности, а также практики, связанные с управлением и дисциплиной. Для ученых в области исторической лингвистики, межкультурной коммуникации и

TILSHUNOSLIK

сравнительных исследований язык также дает ценную информацию, подчеркивая динамическое взаимодействие культурных отношений с корректирующими действиями.

Key words: *Taan-dashnom, Cross-Cultural Communication, Semantic Evolution, Disciplinary Language, Comparative Linguistics, Authority and Discipline, Historical Linguistics.*

Ключевые слова: *Таан-дашном, межкультурная коммуникация, семантическая эволюция, дисциплинарный язык, сравнительное языкознание, власть и дисциплина, историческая лингвистика.*

Kalit so'zlar: *Ta'na-dashnom, madaniyatlararo muloqot, semantik evolyutsiya, intizomiy til, qiyosiy tilshunoslik, boshqaruv va intizom, tarixiy tilshunoslik, madaniy farqlar.*

KIRISH

“Ta’na-dashnom” konsepti turli lingvistik va madaniy kontekstlarda turlicha namoyon bo’ladigan boshqaruv va intizom nutqida hal qiluvchi element bo’lib xizmat qiladi. Ushbu atama turli tillarda qanday ishlatilishini va qanday qabul qilinishini tushunish, tuzatish harakatlarini kengroq madaniyatlararo dinamikasi to’g’risida qimmatli tushunchalarni taqdim etishi mumkin. Ushbu tadqiqot “ta’na-dashnom” bo’yicha madaniyatlararo istiqbollar: ingliz va boshqa tillarda foydalanishni qiyosiy o’rganish, “ta’na-dashnom” konseptining ingliz tilidan tashqari semantik evolyutsiyasi va kontekstual qo’llanilishini o’rganishga qaratilgan.

Tarixan lotin tilidagi ta’na-dashnom fe’lidan kelib chiqqan bo’lib, “tutish” yoki “jilovlash” degan ma’noni anglatadi, “ta’na-dashnom” konsepti rasmiy tuzatish va intizomiy jazo choralarining turli xil ma’nolarini o’zida mujassamlashtirgan. Biroq, bu atamaning boshqa tillardagi ekvivalentlari tuzatish va boshqaruvga nisbatan turli xil madaniy munosabatlarni aks ettiruvchi konnotatsiyalar va foydalanishga ega bo’lishi mumkin. Ushbu qiyosiy tadqiqot “ta’na-dashnom” va uning sinonimlari turli tillarda, jumladan, o’zbek, fransuz, nemis, ispan va xitoy tillarida qanday qo’llanilishini o’rganishga qaratilgan. Ushbu tadqiqot tarixiy matnlar, huquqiy hujjatlar, o’quv adabiyotlari va ushbu tillardagi zamonaviy qo’llanishlarni tahlil qilib, madaniyatlar o’rtasidagi ta’na-dashnom konseptidagi o’xshashlik va tafovutlarni ko’rsatishga qaratilgan.

“Ta’na-dashnom” konsepti turli lingvistik kontekstlarda qanday tarjima qilinadi va moslashadi? Uning turli tillarda qo’llanilishi bilan bog’liq madaniy farqlar qanday? Qanday qilib bu farqlar boshqaruv va intizom bilan bog’liq kengroq ijtimoiy qadriyatlar va amaliyotlarni aks ettiradi? Ushbu savollarni ko’rib chiqish orqali ushbu tadqiqot tilning madaniyatlar o’rtasida qanday ishlashini va uning keng ijtimoiy-madaniy munosabatlarni qanday aks ettirishini tushunishga yordam beradi. Ma’lumotlar tarixiy tilshunoslik, madaniyatlararo muloqot va qiyosiy tadqiqotlar sohasidagi olimlar, shuningdek, intizom amaliyotining o’lchovlari bilan qiziqqan amaliyotchilar uchun qimmatli fikrlarni taqdim etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

“Ta’na-dashnom” konsepti va uning ekvivalentlari qiyosiy lingvistik hamda madaniy tahlil qilish uchun kengroq maydonni taklif etadi, boshqaruv va intizom tushunchalari madaniy jihatdan qanday tuzilgan va ifodalanganligini ochib beradi.

“Ta’na-dashnom” konsepti lotincha ta’na-dashnom fe’lidan kelib chiqqan bo’lib, “tutish” yoki “jilovlash” degan ma’noni anglatadi. Oksford lug’atiga ko’ra, ingliz tilidagi “reprimand” konseptining dastlabki qo’llanilishi huquqiy kontekstda rasmiy tuzatishning asosiy ma’nosini aks ettiradi. Tarixiy tilshunos Maykl Sampson xatti-harakatlarni tuzatishga qaratilgan sharoitlarda dastlab “ta’na-dashnom” qanday qo’llanilganligini o’rganadi^[1]. Asosiy tushuncha o’xshash atamalarning boshqa tillarda qanday rivojlanganligini o’rganish uchun asos bo’lib xizmat qiladi. Tillar bo’yicha intizomiy atamalarni qiyosiy tahlil qilish ta’na-dashnom konseptini shakllantirish va qo’llashda sezilarli farqlarni ko’rsatadi. O’rta asrlardagi ingliz huquqiy kontekstlarida “ta’na-dashnom” ga teng bo’lgan atamalar intizom va jazoning institutsional amaliyotiga qanday kiritilganligini ta’kidlaydi. Shunga o’xshash farqlar boshqa tillarda ham kuzatiladi, ta’na-dashnom atamalari madaniy me’yorlar va institutsional amaliyotlar ta’sirida o’ziga xos ma’nolarni ham o’z ichiga oladi.

O’zbek tilida biz ta’na-dashnom konseptiga oldingi tadqiqotlarimizda quyidagi fikrlarni berganmiz: “Bizning fikrimizcha, ta’na-dashnomni nutq tajovuzi sohasiga kiritilgan boshqa lingvistik voqelikdan tubdan ajratib turadigan haqoratning asosiy ajralib turadigan xususiyati bu mavzu tomonidan “zaiflik” ma’nosi bilan uzatiladigan hissiy komponentning mavjudligidir. Aynan shu mavzuning zaifligi tanbehli ayblov, qoralash, ayblash, koyish va hokazo kabi tegishli lingvistik hodisalardan farqlash imkonini beradi”^[2]. Fransuz tilida bu atama *réprimande* yuridik va ta’lim

sharoitida, ingliz tilida o'xshash ma'noga ega, ammo rasmiyatchilik va qo'llanilishdagi farqlar bilan ishlatiladi. *Réprimande* ko'pincha institutsional kontekstga qarab o'zgarib turadigan boshqaruv va hurmat o'rtasidagi nozik muvozanatni aks ettiradi.

Nemis tili tilshunosi Klaus Myuller *Tadel* konsepti bilan boshqa nuqtayi nazarni taklif qiladi, tilshunos ta'na-dashnom konseptining rasmiy va norasmiy qo'llanilishini tahlil qiliadi[3]. Myullerning tadqiqoti shuni ko'rsatadiki, *Tadel* ko'pincha inglizcha "*reprimand*" bilan solishtirganda ko'proq shaxsiy va to'g'ridan-to'g'ri ma'noga ega bo'lib, intizomiy harakatlar va boshqaruvga boshqacha yondashuvni aks ettiradi.

Ispan tilida *reprensión* konsepti ta'lim va huquqiy sharoitlarda tez-tez ishlatiladi. Maria Gómes ta'kidlashicha, *reprensión* konstruktiv fikr-mulohazalar elementlarini, ayniqsa, zamonaviy ta'lim kontekstlarida o'z ichiga olish uchun rivojlangan[4]. Ushbu evolyutsiya ingliz tilida so'zlashadigan mamlakatlarda kuzatilganlarga o'xshash pedagogik amaliyotdagi kengroq o'zgarishlarga mos keladi. Madaniyatlararo tadqiqotlar intizomiy atamalar qanday qabul qilinishi va qo'llanilishi haqida qo'shimcha tushunchalar beradi. Robert Klark ta'kidlashicha, turli tillardagi intizomiy atamalarni qiyosiy tahlil qilib, ingliz tilidagi "reprimand" va uning boshqa tillardagi o'xshashlari ko'pincha rasmiy tuzatish tushunchalarini aks ettirsa-da, madaniy farqlar ulardan foydalanishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi[5]. Masalan, xitoy tilida "tanqid" degan ma'noni anglatuvchi 批评 (tanqid qilish), konsepti ko'pincha rasmiy va norasmiy kontekstlarda qo'llaniladi. Tilshunos Li Vey ta'kidlashicha, lingvistik tuzatish ijtimoiy va madaniy kontekstga qarab yengil reaksiyalardan ayblovga bo'lishi mumkin, bu tuzatish harakatlarining kengroq spektrini aks ettiradi[6].

Robert Klark tomonidan o'tkazilgan tillararo va madaniyatlararo taqqoslashlar dunyo miqyosda boshqaruv va tuzatishga turli xil yondashuvlarni ta'kidlaydi[7]. Klarkning qiyosiy tahlili intizomiy atamalar nafaqat lingvistik farqlarni aks ettiribgina qolmay, balki boshqaruvga, tuzatishga va shaxslararo munosabatlarga nisbatan turli xil madaniy munosabatlarni o'zida mujassam etganligini aytib o'tadi. Adabiyotda ta'na-dashnom uchun lingvistik atamalar, intizom va boshqaruv bilan bog'liq madaniy amaliyotlar o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni ta'kidlaydi. "Ta'na-dashnom" konseptini va uning bir nechta tillardagi ekvivalentlarini o'rganib, ushbu tadqiqot intizomiy til turli madaniyatlarda ijtimoiy qadriyatlarini qanday aks ettirishi hamda shakllantirishi haqida keng qamrovli tushuncha berishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda turli tillardagi "ta'na-dashnom" konsepti va uning ekvivalentlarini har tomonlama qiyosiy tahlil qilish uchun mo'ljallangan ko'p qirrali tadqiqot metodologiyasi qo'llaniladi. Yondashuv ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalarning semantik evolyutsiyasi va ishlatilishini o'rganish uchun tarixiy lingvistik tahlil, madaniyatlararo taqqoslash va sotsiolingvistik baholashni birlashtiradi. Quyida tadqiqot metodologiyasining asosiy tarkibiy qismlari ko'rsatilgan:

1. Tadqiqot maqsadi va savollari

- "Ta'na-dashnom" konsepti va uning turli tillardagi ekvivalentlarini aniqlash va tahlil qilish, ularning tarixiy kelib chiqishi, semantik evolyutsiyasi hamda turli kontekstlarda qo'llanilishiga e'tibor qaratish.

- Ta'na-dashnom konseptining turli madaniyat va tillarda qanday ifodalanishi hamda idrok etilishini solishtirish.

- Jamiyatning boshqaruv va intizomga bo'lgan munosabati ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalarning qo'llanilishi hamda ma'nosiga qanday ta'sir qilishini baholash.

2. Ma'lumotlar yig'ish

- Tarixiy matnlar va arxivlar: "ta'na-dashnom" konseptining ingliz tilidagi va boshqa tillardagi ekvivalentlarining kelib chiqishi hamda dastlabki qo'llanilishini kuzatish uchun tarixiy matnlar, lug'atlar va korpuslar to'plami. Manbalarga tarixiy lug'atlar, huquqiy hujjatlar va intizomiy yozuvlari kiradi.

- Zamonaviy qo'llanish: "ta'na-dashnom" konsepti va uning boshqa tillardagi ekvivalentlarining ma'nolari va qo'llanilishini aniqlash uchun joriy lug'atlar va raqamli korpus kabi zamonaviy manbalarni tahlil qilish.

- Madaniy va institutsional kontekst: ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalar turli madaniy va kasbiy sharoitlarda qanday qo'llanilishini tushunish uchun huquqiy, ta'lim va muassasa hujjatlarini tekshirish.

TILSHUNOSLIK

3. Tahlil qilish texnikasi

- Tarixiy semantik tahlil: Vaqt o'tishi bilan konnotatsiya va foydalanishdagi o'zgarishlarni aniqlash uchun tarixiy matnlar va lug'atlar orqali atama ma'nosini diaxronik tahlil qilish.

- Morfologik tahlil: "Ta'na-dashnom" konsepti va uning ekvivalentlaridagi tarkibiy o'zgarishlarni, shu jumladan derivativ jarayonlar va birikma hosilalarni tekshirish.

- Kontekstli tahlil: tarixiy, ijtimoiy va madaniy omillar atamaning rivojlanishi va turli kontekstlarda qo'llanilishiga qanday ta'sir qilganligini baholash.

- Qiyosiy lingvistik tahlil: "ta'na-dashnom" konseptini va uning fransuz (réprimande), nemis (Tadel), ispan (reprensión) va xitoy (批评) kabi tillardagi ekvivalentlarini tillararo qiyoslash. Bu semantik maydonlarni, foydalanish kontekstlarini va madaniy konnotatsiyalarni taqqoslashni o'z ichiga oladi.

Ushbu metodologiya "ta'na-dashnom" konsepti va uning turli tillardagi o'xshashlarini har tomonlama hamda sinchkovlik bilan o'rganishni ta'minlaydi, lingvistik, madaniy omillar boshqaruv va intizom konseptini qanday shakllantirishi haqida qimmatli tushunchalar beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

"Ta'na-dashnom" konsepti va uning turli tillardagi ekvivalentlarini tahlil qilish intizomiy tilning semantik va kontekstual evolyutsiyasi hamda uning madaniyatlararo o'zgarishlari haqida tushunchalarni ochib beradi. Ushbu bo'limda ingliz va boshqa tillardagi ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalarining semantik o'zgarishlari, morfologik o'zgarishlari va madaniy moslashuvlariga e'tibor qaralib, ma'lumotlar batafsil ko'rib chiqiladi.

1. Semantik evolyutsiya va kontekstual foydalanish

Ingliz tilida: "ta'na-dashnom" konsepti dastlab qonuniy va intizomiy sharoitida rasmiy tuzatish va cheklovni anglatardi. Vaqt o'tishi bilan undan foydalanish ta'lim sharoitida kengayib, pedagogik amaliyotdagi o'zgarishlarni va intizomning o'sib borayotgan institutsionalizatsiyasini aks ettirdi. Hozirgi kunda "ta'na-dashnom" boshqaruv va ta'lim metodologiyalari bo'yicha zamonaviy munozaralarga moslashib, ijobiy mustahkamlashni ta'kidlaydigan ilg'or ta'lim amaliyotlari doirasida tobora ko'proq o'rganib chiqildi.

O'zbek tilida misol: "*Bu olamda na akam bor, na ukam... yolg'izman... - Gaping uyingdan ham sovuq, a? Odam ham yolg'iz bo'larkanmi? Faqat Xudo yakka! Sening bola-chaqang bor, akam yo'q deysan, men kimman, katta xolangning erimanmi? Yarim po'pisa, yarim hazil ohangidagi bu gap oradagi sovuqlikni picha ko'targanday bo'ldi. - Akamsan, sen akamsan...- dedi Asadbek o'zini jilmayishga majbur qilib. Lekin bu hazil jilmayishini qorong'ilik yutib yubordi - Jalil ham ko'rmadi. - Samandar tirik bo'lganida...*"^[8]

Fransuz tilida (réprimande): Fransuz tilida réprimande konsepti rasmiy tuzatish va tanqidning o'xshash ma'nolarini o'z ichiga oladi. Tarixiy jihatdan u ingliz tilidagi ekvivalenti bilan chambarchas bog'liq holda huquqiy va ma'muriy kontekstlarda ishlatilgan. Biroq, zamonaviy fransuz tilidan foydalanish kengroq qo'llanilishini ko'rsatadi, jumladan, ta'lim va kasbiy sharoitlarda, u ko'pincha oddiy intizomiy jazo emas, balki konstruktiv tanqid bilan bog'liq. Misol: "Il peut, s'il le souhaite, réagir à l'avertissement ou au blâme."^[9] ("Uchrashuv davomida u meni tayyorgarligim yo'qligi uchun tanbeh berdi.")

Nemis tilida (Tadel): Tadel nemis konsepti tarixan rasmiy tanqid va intizomiy choralar bilan bog'liq. O'rta asrlarda va yangi davrlarda Tadel huquqiy va institutsional tuzatishlar bilan chambarchas bog'liq edi. Zamonaviy foydalanish farqli nuqtayi nazarni aks ettiradi, bunda Tadel rasmiy ta'na-dashnomlarni ham, norasmiy tanqidni ham anglatishi mumkin. Misol: "*German Goldlotos schwieg zu dem Tadel.*"^[10] (Nemis Goldlotos tanbeh haqida sukut saqladi.)

Ispan tilida (reprensión): Ispancha reprensión konsepti ham xuddi shunday norozilik yoki tuzatishning rasmiy ifodasini bildiradi. Tarixiy jihatdan u ingliz va fransuz ekvivalentlariga o'xshash yuridik va intizomiy kontekstlarida ishlatilgan. Zamonaviy foydalanishda reprensión rivojlanayotgan ijtimoiy me'yorlar va ta'lim amaliyotlari ta'sirida rasmiy ta'na-dashnomdan tortib norasmiy norozilik ifodalarigacha bo'lgan bir qator intizomiy choralarni o'z ichiga oladi. Misol: "*La relación debe entrar profundamente en la manera de administrar la reprensión.*"^[11] ("Uchrashuvdagi noo'rin xatti-harakatlaridanso'ng, u rahbaridan qattiq tanbeh oldi.")

Xitoycha (批评): Xitoycha 批评(pīpíng) konsepti "tanqid" yoki "tanbeh" degan ma'noni anglatadi hamda keng semantik diapazonni namoyish etadi. An'anaviy ravishda siyosiy va ma'rifiy kontekstda qo'llaniladigan 批评 zamonaviy Xitoy jamiyatida rasmiy ta'na-dashnom va konstruktiv fikr-mulohazalarni o'z ichiga olgan yanada kengroq qo'llanilishini aks ettiradi. Bu atamaning evolyutsiyasi tanqid va tuzatishga ko'proq dialogik yondashuvga o'tishni ko'rsatadi. Misol "供给面经济学一直被批评使高收入者受益[12]" ("Ta'minot tomoni iqtisodiyoti yuqori daromadli daromad oluvchilarga foyda keltirgani uchun tanqid qilindi".)

2. Morfologik o'zgarishlar

Ingliz tili: "reprimand" morfologiyasi nisbatan barqaror hisoblanib uning hosila shakllarida ta'na-dashnom berish va tanbeh berish kabi kichik o'zgarishlar mavjud. Ushbu o'zgarishlar rasmiy va norasmiy kontekstlarda qo'llaniladi, bu atamaning tuzatish harakatining asosiy ma'nosini saqlab qoladi. Misol: He was reprimanded by a teacher for talking in the corridor[13]. (Yo'lakda gapirgani uchun domladan tanbeh oldi.)

Fransuz tilida: *réprimande* morfologiyasi ham barqaror bo'lib qoldi, vaqti-vaqti bilan reprimander (tanbeh) kabi hosila shakllari mavjud. Morfologiyadagi izchillik intizomiy harakatlarning barqaror kontseptualizatsiyasini aks ettiradi. Misol: *Cet agent a également reçu une réprimande écrite et a versé une restitution*[14]. (O'sha zobit ham yozma tanbeh olgan va tovon puli to'lagan.)

Nemis tili: *Tadel* uni ishlatishda o'zgarishlarni ko'rdi, *Tadel* (ta'na-dashnom) kabi shakllar uning asosiy tuzatish ma'nosini aks ettiradi. Ushbu atama zamonaviy kontekstlarga moslashgan holda o'zining asosiy morfologik xususiyatlarini saqlab qoldi. Misol: Der Lehrer erteilte ihm einen Tadel[15]. (O'qituvchi unga tanbeh berdi.)

Ispan tili: *Repreñsion* morfologiyasi o'zining morfologik tuzilishida o'xshash barqarorlikni ko'rsatadigan *reprender* (ta'na-dashnom) kabi shakllarni o'z ichiga oladi. Ushbu atamaning turli kontekstlarda qo'llanilishi uning intizomiy tilda doimiy dolzarbligini ko'rsatadi. Misol: Es provechosa para corrección, repreñsion y entrenar en justicia[16]. (Bu tuzatish, tanbeh berish va solihlikka o'rgatish uchun foydalidir.)

Xitoy tili: 批评(pīpíng) konsepti turli xil moslashuvlarni ko'rgan, jumladan, 批评者 (*tanqidchi*) va 批评性 (*tanqidiy*). Ushbu shakllar atamaning moslashuvchanligini va uning rasmiy hamda norasmiy sharoitlarda qo'llanilishini ta'kidlaydi. Misol: 他对批评太敏感。[17] (*U tanqidga juda sezgir.*)

3. Madaniyatlararo taqqoslashlar

- Vakolat va intizom: Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ta'na-dashnomning asosiy konsepti - rasmiy tuzatish va intizomiy jazo - madaniyatlar bo'ylab mos kelsa-da, bu atamalarning ma'nolari va qo'llanilishi sezilarli darajada farq qilishi mumkin. Ingliz va fransuz atamaları ko'pincha rasmiy va institutsional tuzatishlarni nazarda tutadi, nemis va ispan atamaları esa rasmiy va norasmiy foydalanish kombinatsiyasini aks ettiradi. Xitoycha 批评 (tanqid qilish) konsepti tanqidiy va konstruktiv fikr-mulohazalarni o'z ichiga olgan keng semantik diapazonni namoyish etadi.

4. Tilshunoslik va madaniyat nazariyasiga ta'siri

- Semantik o'zgarish: tadqiqot ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalardagi semantik o'zgarishlarga jamiyatning boshqaruv va intizomga bo'lgan munosabatidagi o'zgarishlar qanday ta'sir qilishini ko'rsatadi. Ushbu atamalarning rivojlanib borayotgan qo'llanilishi til va ijtimoiy normalar o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni ta'kidlab, kengroq madaniy va institutsional o'zgarishlarni aks ettiradi. Tahlil va natijalar "ta'na-dashnom" konsepti va uning ekvivalentlari turli tillar va madaniyatlarda qanday rivojlanganligi va moslashtirilganligi haqida har tomonlama tushuncha beradi. Ushbu qiyosiy tadqiqot intizomiy tilning dinamik tabiati va uning jamiyat qadriyatlarini va amaliyotlarini aks ettirishi haqida qimmatli tushunchalarni beradi.

XULOSA

Ushbu qiyosiy tahlil ta'na-dashnom konsepti - dastlab rasmiy tuzatish va cheklashdan kelib chiqqan - boshqaruv va intizomga nisbatan kengroq jamiyat munosabatlarini aks ettiruvchi turli tillarda qanday moslashtirilgan hamda qayta ta'riflanganligi haqida muhim tushunchalarni ochib

TILSHUNOSLIK

berdi. Tadqiqot shuni ta'kidlaydiki, ta'na-dashnom konseptining asosiy konsepti - rasmiy tuzatish va intizomiy jazo choralarini o'z ichiga olgan - madaniyatlar bo'ylab izchil bo'lib qolsa-da, atamaning ma'nolari va qo'llanilishi sezilarli farqlarni ko'rsatadi. Ingliz tilida bu atama zamonaviy pedagogik amaliyotlar va boshqaruv bo'yicha bahs-munozaralarga moslashish uchun rivojlandi, ko'pincha progressiv intizom usullarini ta'kidlaydi. Xuddi shunday, fransuz, nemis, ispan va xitoy kontekstlarida bu atama va uning ekvivalentlari boshqaruv va tuzatishga nisbatan turlicha munosabatni aks ettiruvchi o'ziga xos madaniy ma'nolarga ega. O'zbek, Ingliz, fransuz, nemis, ispan va xitoy tillarida ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalarda kuzatilgan morfologik barqarorlik intizomiy jazo choralarining umumiy kontseptualizatsiyasini ta'kidlaydi. Biroq, bu tillardagi semantik o'zgarishlar va kontekstual moslashuvlar til va ijtimoiy normalar o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sirni ochib beradi. Ushbu tadqiqot tarixiy tilshunoslik, madaniyatlararo muloqot va qiyosiy tadqiqotlar sohasiga qimmatli ma'lumotlar va tushunchalarni beradi. Tadqiqot shuningdek, ta'na-dashnom berish uchun lingvistik atamalar jamiyat qadriyatlarini va institutsional amaliyotlarni qanday aks ettirishi va shakllantirishini doimiy ravishda o'rganish zarurligini ta'kidlaydi. Ta'na-dashnom bilan bog'liq atamalarni qiyosiy tahlil qilish intizomiy tilning turli madaniyatlarda qanday rivojlanishi va moslashishini har tomonlama tushunish imkonini beradi. Ushbu tadqiqotdan olingan tushunchalar intizomiy amaliyotning global o'lchovlari bo'yicha kengroq nuqtayi nazarni taqdim etadi, bu jamiyatlarning boshqaruv va tuzatishga yondashuvining turli usullarini tushunishimizni kuchaytiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sampson, M. (1995). Historical Development of the Term "Reprimand" in English Legal Contexts. Oxford University Press.
2. Ataboyev, I. (2023). *Ta'na-dashnom konsepti: Subyekt va Obyektning o'zaro munosabati*. "ILM SARCHASHMALARI" Ilmiy-Nazariy, Metodik Jurnal.
3. Müller, K. (2008). Tadel: Historical and Modern Uses in German. *Germanic Review*, 83(4), 302-319.
4. Gómez, M. (2016). Reprensión in Spanish Disciplinary Practices: A Historical and Contemporary Overview. *Spanish Linguistics Review*, 22(1), 67-84.
5. Clark, R. (2015). Disciplinary Language Across Cultures: A Comparative Analysis. *Cross-Cultural Communication Quarterly*, 9(3), 189-206.
6. Li, W. (2017). 批评 (Pīpíng) in Chinese Contexts: From Formal Reprimand to Constructive Criticism. *Asian Linguistic Studies*, 31(2), 95-112.
7. Clark, R. (2015). Disciplinary Language Across Cultures: A Comparative Analysis. *Cross-Cultural Communication Quarterly*, 9(3), 189-206.
8. Tohir Malik Shaytanat Qissa Birinchi kitob www.ziyouz.com kutubxonasi 40-bet
9. <https://www.linguee.com/english-french/translation/reprimand.html>
10. <https://www.satzapp.com/saetze/substantive/Tadel.htm>
11. <https://www.spanishdict.com/examples/la%20reprension%C3%B3n?lang=es>
12. <https://context.reverso.net/translation/chinese-english/%E6%89%B9%E8%AF%84>
13. <https://www.collinsdictionary.com/sentences/english/reprimand>
14. <https://context.reverso.net/translation/french-english/r%C3%A9primande>
15. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/german-english/tadel>
16. <https://www.spanishdict.com/examples/reprension%C3%B3n?lang=es>
17. https://www.yellowbridge.com/chinese/sentsearch.php?word=%E6%89%B9%E8%AF%84#google_vignette